

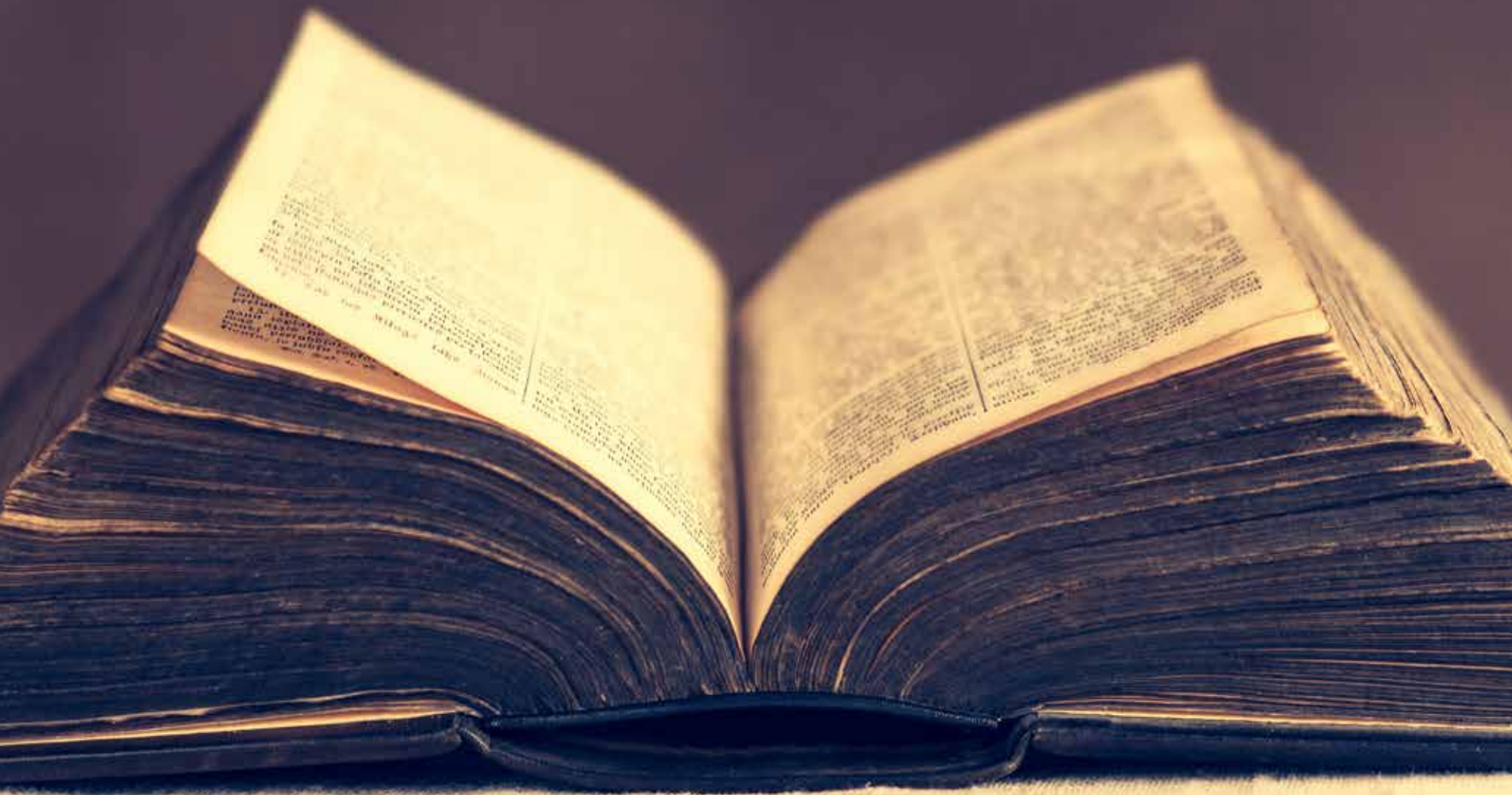
Eben-Haëzerschool
Barneveld

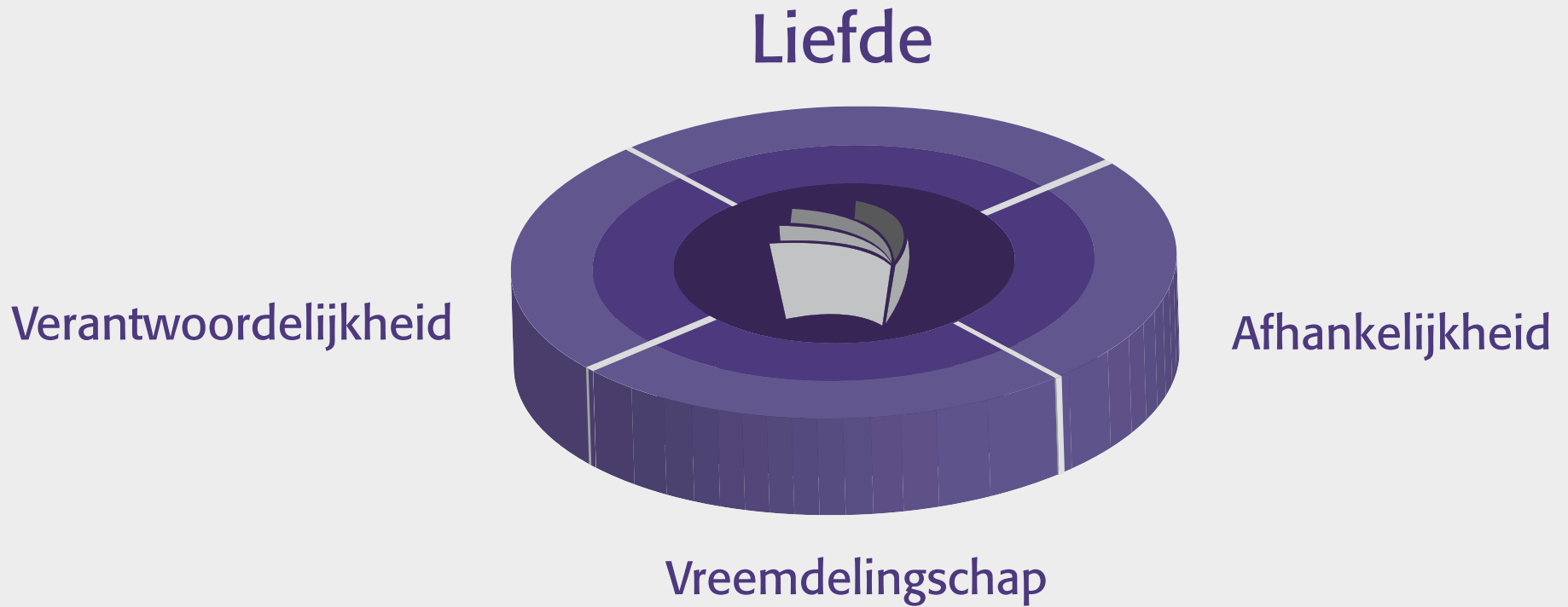
Psalm 78:3

‘Zijn getuigenis gegeven’

**Kernwaarden en hun betekenis
voor gezin en school**

Toelichting

Alle vier gekozen kernwaarden zijn in het midden verbonden met de donkerste cirkel. Deze binnenste cirkel symboliseert Gods Woord, de belijdenisgeschriften en de literatuur die hierop gefundeerd is. Door middel van voetnoten wordt naar deze bronnen verwezen.

De cirkel er omheen geeft de uitgangspunten op grond van Gods Woord weer.

De buitenste cirkel geeft ons handelen weer. We kunnen hier de wezenlijke vraag stellen: Wat drijft ons in onderwijs en opvoeding voor onze kinderen?

Inhoudsopgave

Paragraaf	Hoofdstuk	Pagina
	Inleiding 2e druk	6
	Inleiding 1e druk	7
1.	DE GRONDSLAG	8
1.1.	Schrift en belijdenis	8
1.1.1.	- Werkverbond versus genadeverbond	8
1.1.2.	- Het gedoopte kind	9
1.1.3.	- Bijzondere genade en algemene genade	9
1.2.	Doel en mogelijkheid van de opvoeding	10
1.3.	Gewetensvorming	10
1.4.	Vragen	11
1.5.	Stellingen	11
2.	LIEFDE	12
2.1.	Uitgangspunten	12
2.1.1.	- Liefde als agapè	12
2.1.2.	- Liefde als filia	13
2.1.3.	- Liefde als eros	13
2.1.4.	- Liefde, huwelijk en seksualiteit	14
2.1.5.	- Liefde en waarheid	14
2.1.6.	- Liefde en recht	14
2.2.	Betekenis voor gezin en school	15
2.2.1.	- Het gezin	15
2.2.2.	- Liefde in de opvoeding	15
2.2.3.	- Liefde en gehoorzaamheid	16
2.2.4.	- Liefde en gezag	16
2.2.5.	- Liefde en tucht	16
2.2.6.	- Liefde en kwetsbaarheid	17
2.2.7.	- Aandacht en respect	17
2.2.8.	- Dienstbaarheid	18
2.3.	Vragen	18
2.4.	Stellingen	18
3.	AFHANKELIJKHEID	20
3.1.	Uitgangspunten	20

Paragraaf	Hoofdstuk	Pagina
3.1.1.	- Samenleven in een godloze cultuur	20
3.2.	Betekenis voor gezin en school	22
3.2.1.	- Afhankelijkheid ten opzichte van de ander	22
3.2.2.	- Van afhankelijkheid naar zelfstandigheid	22
3.2.3.	- Afhankelijkheid en het gebed	22
3.3.	Vragen	23
3.4.	Stellingen	23
4.	VERANTWOORDELIJKHEID	24
4.1.	Uitgangspunten	24
4.1.1.	- Het natuurlijk goed	24
4.1.2.	- Het burgerlijk goed	24
4.1.3.	- Het uitwendig godsdienstig goed	25
4.1.4.	- Het geestelijk goed	25
4.2.	Betekenis voor gezin en school	27
4.2.1.	- Verantwoordelijkheid voor de opvoeding	27
4.2.2.	- Verantwoordelijkheid en de uniciteit van het kind	27
4.2.3.	- Verantwoordelijkheid van de kerk voor het onderwijs	28
4.2.4.	- Verantwoordelijkheid als gezagsdragers	28
4.2.5.	- Verantwoordelijkheid van de leerkracht	28
4.2.6.	- Verantwoordelijkheid en vorming en toerusting van kinderen	29
4.2.7.	- Verantwoordelijkheid en de omgang met de naaste	29
4.2.8.	- Verantwoordelijkheid voor arbeid als rentmeesterschap	30
4.3.	Vragen	30
4.4.	Stellingen	30
5.	VREEMDELINGSCHAP	32
5.1.	Uitgangspunten	32
5.2.	Betekenis voor gezin en school	33
5.2.1.	- Vreemdelingschap en christelijk burgerschap	33
5.2.2.	- Vreemdelingschap en tijdsbesteding	34
5.2.3.	- Vreemdelingschap en waakzaamheid	34
5.2.4.	- Vreemdelingschap en afzondering	34
5.2.5.	- Besluit	35
5.3.	Vragen	35
5.4.	Stellingen	35
Wachtwoord der Hervormers		37

Inleiding 2e druk

Vier jaar geleden hebben we voor het eerst onze brochure uitgegeven 'Zijn getuigenis gegeven'. We hebben de afgelopen jaren gemerkt dat de keuze van de kernwaarden een juiste keuze is geweest. In ons dagelijks werk en bij het nadenken over nieuw beleid grijpen we vaak terug naar dit boekje. Bij de tweede druk bevelen we nogmaals van harte de inhoud van deze brochure aan.

We zien het als onze verantwoordelijkheid om onderwijs en opvoeding binnen onze school vanuit de verbondenheid aan de Bijbel en de belijdenisgeschriften gestalte te geven. Mocht de Heere Zijn zegen verbinden aan onze school en onze gezinnen.

Met vriendelijke groet, mede namens het bestuur en personeel,

W.J. Kole, directeur
Barneveld, voorjaar 2018

LIEFDE

DE GELIJKENIS VAN DE VERLOREN ZOON.
Lukas 15 : 24

AFHANKELIJKHEID

SAMUËL OFFERT EEN MELKLAM VOOR EEN
SCHULDIG VOLK.
1 Samuël 7 : 9 en 12

VREEMDELINGENSCHAP

DE SCHEIDING TUSSEN ABRAM EN LOT.
Genesis 13 : 14-15

VERANTWOORDELIJKHEID

DE GELIJKENIS VAN DE ZAAIER.
Mattheüs 13 : 23

Inleiding 1e druk

Onze gezinnen en onze school staan in de branding van een woelige maatschappij. Meer dan ooit is het nodig om samen na te denken over opvoeding en onderwijs. We doen met dit boekje een poging om in hoofdlijnen de verbinding tussen de Bijbelse grondslag en de dagelijkse praktijk te beschrijven. Het 'verbindingselement' tussen grondslag en praktijk hebben we gezocht in het formuleren van kernwaarden. Tevens willen we de eenheid tussen gezin, kerk en school benadrukken.

Kernwaarden zijn voor ons wezenlijke grondbeginselen voor opvoeding en onderwijs, die hun grondslag vinden in Gods Woord als enig geldend richtsnoer en in de Drie Formulieren van Enigheid. Na de Bijbelse uitgangspunten proberen wij daarom per kernwaarde de betekenis voor de dagelijkse praktijk aan te geven.

De beschrijving van de grondslag en enkele hieruit voortvloeiende uitgangspunten gaan aan de beschrijving van de kernwaarden vooraf.

Bestuur, personeel en adviesraad zijn nauw betrokken geweest bij de beschrijving van de kernwaarden. Ds. J. Roos zeggen we hartelijk dank voor het nauwgezet nazien van de tekst.

Het is onmogelijk om in de beschrijving van kernwaarden allesomvattend te zijn. We hebben gekozen voor een beperkt aantal kernwaarden. De eerste kernwaarde is **'liefde'**. Zij behoort alle andere waarden te doortrekken. De kernwaarde **'afhankelijkheid'** wijst ons op de betrekking die de mens als schepsel heeft ten opzichte van zijn Schepper. De kernwaarde **'verantwoordelijkheid'** wijst op onze verplichting tot gehoorzaamheid aan Gods Wet. De kernwaarde **'vreemdelingschap'** ziet op het 'wel in de wereld, maar niet van de wereld' te zijn.

Met betrekking tot deze kernwaarden is toepasselijk hetgeen ds. Comrie in één van zijn preken zegt: **'Geen godsdienst die jij doet kan God behagen, als dezelve niet uit de geloofsvereniging met Zijn Zoon gedaan wordt.'**¹

Elk hoofdstuk sluit af met enkele vragen en stellingen om het gesprek binnen het gezin, binnen de school of tussen school en ouders te bevorderen. De vragen richten zich voornamelijk op het gezin, terwijl de stellingen door zowel gezin als school kunnen worden gebruikt. De stellingen zijn afwisselend positief of negatief geformuleerd.

De titel van dit boekje is ontleend aan de eerste regel van de berijmde Psalm 78:3. Gods Woord leert ons in Psalm 78 om de loffelijkheden des Heeren en Zijn grote daden aan het navolgende geslacht te vertellen.

***Want God heeft Zijn getuigenis gegeven
Aan Jacobs huis, een Wet om naar te leven,
Die Israël zijn nageslacht moet leren,
Opdat men nooit haar kennis moog' ontberen;
God vordert, dat de naneef, eeuwenlang
Van kind tot kind, dit onderwijs ontvang'.***

Van harte hopen we dat de inhoud van dit boekje hieraan mag bijdragen.
Barneveld, januari 2014

Namens bestuur en personeel,

W.J. Kole

¹ Comrie, A., *Verhandeling van enige eigenschappen des zaligmakenden geloofs*, Rotterdam 1930

1. De grondslag

1.1. Schrift en belijdenis

Onze grondslag en uitgangspunten liggen vast in de Heilige Schrift als het onfeilbare Woord van God,² waarvan de kerk belijdenis heeft gedaan in de Drie Formulieren van Enigheid.³

1.1.1. Werkverbond versus genadeverbond

De mens is door God goed en naar Zijn evenbeeld geschapen.⁴ Dit beeld bestaat in kennis van God, gerechtigheid en heiligheid. Er heerste in het Paradijs een volmaakte harmonie en gemeenschap tussen God en de mens. In het werkverbond kon Adam, als verbondshoofd, door gehoorzaamheid het eeuwige leven verdienen.

Door onze moedwillige ongehoorzaamheid in het Paradijs hebben wij het beeld Gods verloren en kunnen we uit onze werken niet meer het eeuwige leven verdienen. Het werkverbond is verbroken. Hierdoor verkeren wij in een geestelijke doodstaat en zijn we onbekwaam tot geestelijk goed.⁵ Door deze

² Naar de Statenvertaling (1657).

³ *Drie Formulieren van Enigheid: Heidelbergse Catechismus (HC), Nederlandse Geloofsbelijdenis (NGB), Dordtse Leerregels (DL).*

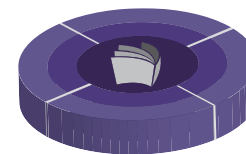
⁴ HC 3 vr. 6.

⁵ Romeinen 3:11-12; Efeze 2:1-5.

⁶ Steenblok, C., *De gereformeerde dogmatiek*, Gouda 1986, vraag en antwoord 1012, p. 208.

⁷ HC 1 vr. 2.

⁸ HC 44 vr.114.

vijandige doodstaat liggen we onder de heerschappij van de zonde en de dood, en zijn we haters van God en onze naaste geworden. Van ons uit is er geen enkele weg meer naar God.

Direct na de val heeft de HEERE het genadeverbond geopenbaard aan Adam. Het genadeverbond is de volvoering van het verbond der verlossing in de tijd. Het verbond der verlossing is Gods eeuwig besluit op welke wijze de uitverkorenen in Christus tot de zaligheid gebracht zullen worden. Het verbond der verlossing van eeuwigheid, en het verbond der genade in de tijd, zijn in wezen één en hetzelfde verbond.

Het verbond der genade kan omschreven worden als: **'de geestelijke en eeuwige gemeenschapsband in Christus tussen God en de Zijnen. Of ook: als de weg, waarlangs God door Christus het eigendom wordt van de zondaar en deze een eigendom van God.'**⁶

Wanneer wij verkeren onder de bediening van Gods Woord, komt door de uitwendige roeping het Woord van God tot ons, met het bevel van geloof en bekering. Wij blijven ten volle verantwoordelijk, alhoewel wij het vermogen tot het volbrengen van Gods Wet in de val verloren hebben. De eis van Gods Wet: **'God lief te hebben boven alles en onze naaste als onszelf'** blijft onverminderd van kracht, ook al zijn we onwillig en onmachtig om daaraan te voldoen.

In de inwendige roeping werkt God eenzijdig het ware leven der genade in het hart van de uitverkorenen. Zij worden door wedergeboorte uit de geestelijke doodstaat opgewekt. Zij ontvangen kennis van God, kennis van hun ellende en kennis van de verlossing in Christus.⁷ Gods beeld wordt in beginsel in hen hersteld, maar zo **'dat ook de allerheiligsten, zolang zij in dit leven zijn, maar een klein beginsel hebben van deze gehoorzaamheid.'**⁸

1.1.2. Het gedoopte kind

De Heilige Doop is een heilig zichtbaar teken en zegel dat het bloed van Jezus Christus de zonden afwast en dat de Heilige Geest, degenen die in het wezen van het genadeverbond begrepen zijn, reinigt van al hun zonden. Door de Heilige Doop komen de kinderen in een uiterlijke betrekking tot het genadeverbond. Als uitwendig voorrecht

mogen zij verkeren onder de prediking van Gods Woord en de overige genademiddelen. Onze gedoopte kinderen zijn door hun doop niet in het wezen van het genadeverbond opgenomen en dus geen verbondskinderen. Als het doopformulier spreekt over **'het in Christus geheilgd zijn'** betekent het dat dit ziet op de uiterlijke betrekking tot het

genadeverbond.⁹ Door de doop worden we apart gezet, afgezonderd van de wereld. Het leven onder de openbaring van Gods verbond brengt de verplichting met zich mee om in de weg van Gods instellingen te wandelen! ¹⁰ Mocht de betekende zaak van de doop aan onze harten worden toegepast.

1.1.3. Bijzondere genade en algemene genade

De herstelling van Gods beeld in de gevallen zondaar is een blijf van Gods bijzondere genade. Dat is de herstelling van Gods beeld in engere zin. Beelddrager Gods in ruimere zin te zijn, betekent dat de mens een redelijk schepsel is gebleven, begiftigd met verstand en wil.¹¹ Daardoor is er door Gods algemene genade nog een burgerlijke samenleving mogelijk; de mens wordt nog beteugeld voor en weerhouden van het uitbreken in de zonden. In dit kader merkt ds. Arnoldus Rotterdam bij zijn verklaring van artikel 14 van de NGB op dat er een onderscheid is tussen natuurlijk, burgerlijk en uitwendig

godsdienstig goed enerzijds en een geestelijk goed anderzijds.¹² De eerste drie behoren tot het terrein van de algemene genade en de laatste tot de bijzondere genade. Christelijke opvoeding in de diepste zin, zoekt op het terrein van de algemene genade gericht te zijn op de bijzondere genade. Zij heeft een verheven doel: **'God behagen en verheerlijken door de jeugd tot een openbaar ambt te bekwamen, hun gemoed te vormen tot de liefde voor en de dienst aan hun Schepper, hun zaligheid hiernamaals te betrachten en hun welzijn hier op aarde te bevorderen'**.¹³

⁹ Fruytier, J., *Groot voorrecht Christenkinderen*, Leiden 1888, p. 151.

¹⁰ Mallan, F., *Het troostboek voor de Christen*, zondag 27 vr. 74.

¹¹ N.G.B. art. 14; D.L., hoofdstuk 3/4, art. 4, 16; Steenblok, C., *De gereformeerde dogmatiek*, Gouda 1986, vr. 622, p.136.

¹² Rotterdam, A., *Sions roem en sterkte, art. 14*, Rotterdam 1934, p. 231.

¹³ Koelman, J., *De plichten der ouders*, Houten 1984.

1.2. Doel en mogelijkheid van de opvoeding

Op grond van het voorgaande stellen we dat het hoogste doel in de opvoeding de eer van God is en het heil van het kind. Bijbels gefundeerde pedagogiek zegt in de eerste plaats wat de mens is, welke bestemming hij heeft, en langs welke weg hij geleid moet worden om van het grootste onheil te komen tot het hoogste goed. Vervolgens richt christelijke pedagogiek zich op de vorming en toerusting van het kind met zijn gaven en talenten, zodat het zijn plaats in het kerkelijk en maatschappelijk leven later kan innemen.

Het is een blijk van Gods goedheid over de mens dat er nog opvoeding mogelijk is. God geeft dat er nog natuurlijk liefde (filia) is en dat kinderen dankzij het geweten de opvoeders gehoorzaam zijn. Een belangrijke taak van de opvoeders is dus de vorming van het geweten van het kind. Wie is tot deze dingen bekwaam? Ds. G.H. Kersten heeft hierover gezegd tijdens een lezing voor onderwijzers: ***'Als van de opvoeder zelf de kracht en het vruchtbaarmaken uitgaan moest, voorwaar, dan was een Christelijke opvoeding geheel onmogelijk. Maar juist, omdat al wat van de mens is geheel wegvalt in het werk Gods, omdat het de Heere behaagt diens arbeid alleen als instrument te gebruiken, daarom is de Christelijke opvoeding mogelijk. Ja mogelijk, omdat de Heere middellijk werkt in het zaligen Zijner uitverkorenen.'***¹⁴

1.3. Gewetensvorming

Christelijke opvoeding richt zich op gewetensvorming. Het geweten is het besef van goed en kwaad. Het is een vermogen van de ziel, een gave van God, een overblijfsel van de ingeschapen Godskennis. Zelfs de heidenen hebben een geweten.¹⁵ Het geweten wordt in de Statenvertaling consciëntie genoemd. Dit betekent 'mede-weten'. Het geweten wordt ook de ***'stedehouderes Gods'*** genoemd, omdat het geweten spreekt als we zondigen. Het kan zijn dat iemand iets goedkeurt, terwijl het Bijbels gezien verwerpelijk is. Het geweten moet altijd getoetst worden aan de Bijbel, aan Gods Woord en Wet. Dus niet: Wat vind ik of wat voel ik? Maar: Wat zegt de Bijbel, wat gebiedt God? Dat geldt voor iedereen. Het is daarom voor ons als opvoeders van belang dat we in de opvoeding een appèl doen op het geweten van het kind. Een gezonde gewetensvorming heeft alles te maken met liefde, gezag, gehoorzaamheid en tucht. Zie hiervoor de paragrafen 2.2.3 tot en met 2.2.5.

'Het geweten is als
duizend getuigen'

¹⁴ Kersten, G.H., Saambinder 13 januari 1938 e.v. Verslag lezing onderwijsvereniging, 29 december 1937.

¹⁵ Romeinen 2 : 14 en 15.

1.4. Vragen

1. **Welke betekenis heeft de Heilige Doop voor onbekeerden?**
2. **Wat wordt bedoeld met de 'betekende zaak' van de Heilige Doop?** ¹⁶
3. **Waarom is een goed functionerend geweten van groot belang voor het welzijn van ons en onze kinderen?**
4. **Welk verband is er tussen gewetensvorming en liefde, gezag, gehoorzaamheid en tucht?**

1.5. Stellingen

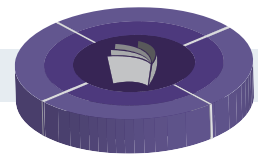
Bespreek of jij / u het met de onderstaande stellingen wel of niet eens kunt zijn.

1. **Bij de bediening van de Heilige Doop zegt de Heere, dat Hij je God wil zijn.**
2. **De gewetensontwikkeling is het meest gebaat bij een straffe / harde hand.**
3. **Het is altijd beter je geweten te laten spreken dan op je gevoel af te gaan.**
4. **Er is geen gewetensvorming mogelijk zonder liefde, zonder gezag, zondertucht.**

¹⁶ Zie hiervoor bijvoorbeeld Steenblok, C., *De Gereformeerde Dogmatiek*, p. 403 e.v. of een verklaring van de HC over zondag 26 of 27.

¹⁷ Zie hiervoor bijvoorbeeld: Bunyan, J. *De Heilige oorlog*. Schreuder, A., *Naar eer en geweten, Wat de Bijbel en onze belijdenis zeggen over het geweten*, Houten 2011.

2. Liefde

Liefde

2.1. Uitgangspunten

Het is niet zonder reden dat liefde de hoogste plaats inneemt in de cirkel van kernwaarden. Liefde is een kernwaarde die alle andere (kern)waarden behoort te doortrekken. Om deze kernwaarde goed te kunnen plaatsen, moeten we eerst nagaan hoe de begrippen 'liefde' in het Grieks zijn gebruikt. Er kunnen dan drie vormen¹⁸ onderscheiden worden: agapè,¹⁹ filia²⁰ en eros. De woorden filia en eros komen als zelfstandig naamwoord in het Nieuwe Testament niet voor. Het woord agapè komt in het Nieuwe Testament wel vaak voor. We gaan op de drie vormen van liefde nader in.

2.1.1. Liefde als agapè

Agapè is de geschonken liefde van God in de uitverkoren zondaar, die leidt tot ontdekking van zichzelf, tot wederliefde en naastenliefde. Alleen vanuit Gods onbegrijpelijke, eeuwige, verkiezende liefde wordt de ware liefde in Zijn kinderen in beginsel hersteld en gedurig onderhouden.²¹

Deze liefde is een gave van Gods Geest en wordt zichtbaar in de vruchten.²² Wanneer God Zijn liefde uitstort en in beoefening mag zijn, is er liefde tot de Heere, Zijn Woord, Zijn dag, Zijn volk en Zijn dienst. Bij agapè gaat het dus om de ware zuivere liefde die voortvloeit uit de herstelling van Gods beeld in de uitverkoren zondaar. Het gaat om agapè als er gesproken wordt over het grote gebod; de hoofdsom van de Wet: **'Gij zult liefhebben den Heere uw God met geheel uw hart en met geheel uw zielen met geheel uw verstand. Dit is het eerste en het grote gebod. En het tweede, aan dit gelijk, is: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf. Aan deze twee geboden hangt de ganse Wet en de Profeten.'**²³ God, de Almachtige Schepper van hemel en aarde eist van alle mensen, Hem lief te hebben boven alles en daaruit vloeit voort een liefde tot onze naaste als onszelf. Dit is een rechtvaardige eis omdat we goed en volmaakt uit Zijn hand zijn voortgebracht.²⁴ Alleen Christus heeft volmaakt aan deze eis kunnen voldoen en voor de Zijnen voldaan. In 1 Korinthe 13 beschrijft Paulus deze liefde als agapè in de rijkste betekenis van het woord.

'Is onze naastenliefde geen weerspiegeling van de eerste en grote liefde tot God, dan is deze naastenliefde losgeraakt van haar wortel en heeft zij haar christelijk karakter verloren.'²⁵

¹⁸ Oyen van, H., *Christelijke Ethiek*, Den Haag 1960, p. 66 e.v., Douma, J., *Grondslagen Christelijke ethiek*, Kampen 1999, Douma, J., *Verantwoord handelen*, Kampen 1983, p. 101 e.v.

¹⁹ Het Griekse werkwoord is agapan. In Johannes 21:15 waar de Heere Jezus vraagt naar de liefde van Petrus gebruikt Hij zelf tot twee keer toe een vervoeging van het werkwoord agapan. Petrus antwoordt tot driemaal met een vorm van het werkwoord filein. Bij de derde keer gebruikt de Heere Jezus dezelfde vorm die Petrus gebruikt.

²⁰ Het Griekse werkwoord is filein.

²¹ Pop, F.J., *Bijbelse woorden en hun geheim*, Zoetermeer 2003, p.387.

²² Galaten 5:22.

²³ Mattheus 22:37-40.

²⁴ Genesis 2

²⁵ Aalders, W., *Hebben de Drie Formulieren van Enigheid onderwijskundige betekenis?* Uit: Kole, I.A., Bregman, C., *Visie op het onderwijs*, Kampen, p.175.

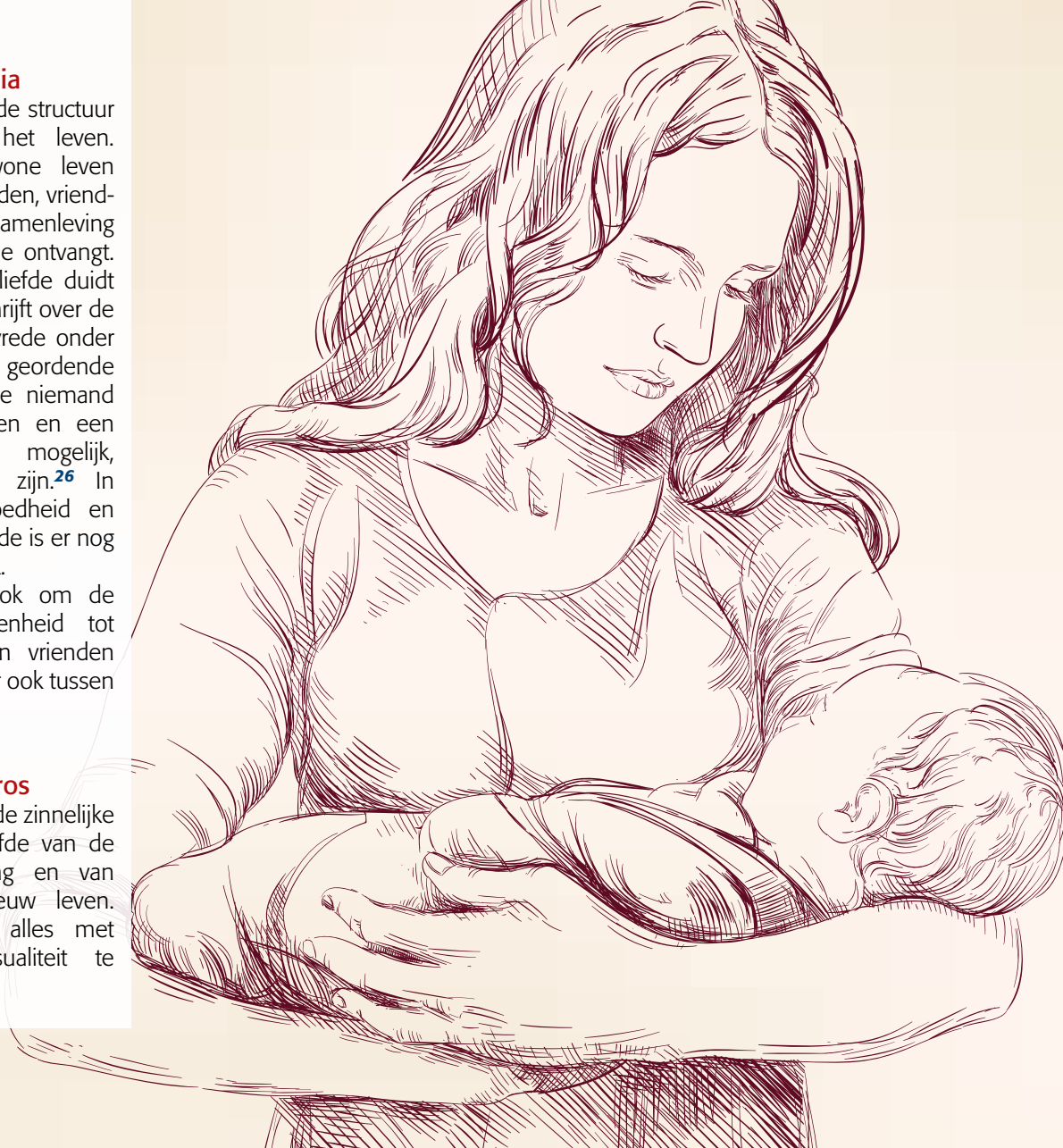
2.1.2. Liefde als filia

Bij filia gaat het om de structuur en ordening van het leven. Zij houdt het gewone leven bijeen: familieverbanden, vriendschappen, een samenleving waarin ieder het zijne ontvangt. Op deze vorm van liefde duidt Augustinus als hij schrijft over de liefde die uit is op vrede onder de mensen, op geordende eendracht waarin we niemand schade moeten doen en een ieder, voor zover mogelijk, ten nutte moeten zijn.²⁶ In Gods algemene goedheid en weerhoudende genade is er nog samenleven mogelijk.

Bij filia gaat het ook om de hartelijke toegenegenheid tot elkaar. Liefde tussen vrienden en vriendinnen, maar ook tussen ouders en kinderen.

2.1.3. Liefde als eros

Bij eros gaat het om de zinnelijke liefde. Het is de liefde van de zinnelijke aantrekking en van verwekking van nieuw leven. Deze liefde heeft alles met begeerte en seksualiteit te maken.

2.1.4. Liefde, huwelijk en seksualiteit

Het huwelijk is een inzetting van God en daardoor een fundamentele scheppingsorde.²⁷ Het is een staat die de Heere behaagt en komt de mens ten goede.²⁸ Het huwelijk is een levenslange verbintenis in liefde en trouw tussen één man en één vrouw. In Genesis 2 wordt beschreven dat de HEERE eerst de man schiep en vervolgens uit de man de vrouw. Er staat in Gen. 2:24: **'Daarom zal de man zijn vader en zijn moeder verlaten en zijn vrouw aankleven en zij zullen tot één vlees zijn.'** Seksualiteit is ingebed in het door God ingestelde onverbreekelijke huwelijk tussen man en vrouw. Seksualiteit kan dan ook alleen binnen het huwelijk tot zijn recht komen. Wanneer eros wordt losgemaakt van bovenstaande context ligt de weg open naar een vrije seksuele moraal. Door de zondeval is er gebrokenheid in de wereld gekomen. Deze gebrokenheid komt ook tot uiting op het gebied van seksualiteit. Seksuele diversiteit wordt door ons gezien als een gevolg van de gebrokenheid door de zondeval. Niet als een verworven vrijheid van de moderne mens, die ongebreideld uitgeleefd moet kunnen worden. Gods Woord leert ons de zonden te haten en te vlieden.

2.1.5. Liefde en waarheid

In Gods Woord ligt de waarheid vast verankerd. Gods kinderen zullen door bijzondere genade liefde tot God en Zijn Woord ontvangen, en zich aan de waarheid vast verbonden weten. In heel hun leven zullen zij zoeken zich daarnaar te richten.

2.1.6. Liefde en recht

Liefde en recht zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Recht doen is naar een genormeerde waarheid handelen. De norm is de Wet des Heeren. Het is Gods goedheid om de mens een Wet te geven, waar hij zijn leven naar kan richten. Ook in het maatschappelijke leven behoren liefde en recht hand in hand te gaan. Een samenleving kan niet zonder wetten. Een gezin en een school kunnen niet zonder regels.

‘Het gezin als hoeksteen van de samenleving’

²⁷ Calvijn, J., *Institutie*, II.8.41, Houten 2009.

²⁸ Huwelijksformulier: ‘(...) zo hoort uit het Woord Gods, hoe eerbaar de huwelijke staat is, die Hem behaagt; waarom Hij ook de getrouwen wil zegenen, en hen bijstaan, gelijk Hij beloofd heeft; (...)’

2.2. Betekenis voor gezin en school

Onze opvoeding is onvolmaakt omdat we onvolmaakte, zondige mensen zijn. Dit is in gezin en school de dagelijkse ervaring.

2.2.1. Het gezin

De eerste samenlevingsvorm op aarde was een gezin. Weliswaar nog zonder kinderen, maar mét de gave van vruchtbaarheid om kinderen voort te brengen. Samen ontvangen de ouders de zegen van de vruchtbaarheid. Als hoofd van het gezin heeft de vader de eindverantwoordelijkheid voor de opvoeding. Maar dat de praktische uitvoering voor een groot deel in handen van de moeder ligt, heeft de Heere met de schepping meegegeven.²⁹ Binnen het gezin wordt voor een belangrijk deel het geweten en

de persoonlijkheid van het kind gevormd. Daarin hebben de ouders de verantwoordelijkheid voor een generatie die nog niet verantwoordelijk kan zijn. Daar behoren ouders hun kinderen naar hun vermogen overeenkomstig Gods Woord te onderwijzen. Dit vereist liefde, gehoorzaamheid, doorzettingsvermogen, geduld en zelfverloochening, zoals Gods Woord ons leert. De waarde en warmte van het gezin is voor de opvoeding van wezenlijk belang.

*‘Het huwelijk is een
fundamentele
scheppingsorde’*

2.2.2. Liefde in de opvoeding

Over welke liefde hebben we het in de onderwijs- en/of opvoedingssituatie? Wat zou het een wonder zijn als door het volbrachte werk van Christus de zuivere liefde (agapè) in het hart gewerkt wordt! Dan zien we onze naaste, of anders gezegd het kind dat aan onze zorgen is toevertrouwd, als een schepsel van God, wat door de tijd reist naar de eeuwigheid. Een ieder behoort van dit besef doordrongen te zijn. Anderzijds, als het liefde in de vorm van filia mag zijn, dan mist het weliswaar zijn diepste dimensie van agapè, maar mag er genegenheid zijn tot het aan ons toevertrouwde kind. Dit is wel het minste wat een kind nodig heeft in de relatie met zijn opvoeders. Het zich geliefd weten, is nodig voor een gezonde sociaal emotionele ontwikkeling. Dit bevordert het gevoel van geborgenheid en veiligheid, zodat er gezonde groei in zelfvertrouwen mogelijk is. Ouders dienen een onvoorwaardelijkheid uit te dragen in hun liefde tot het kind. Die onvoorwaardelijkheid moet niet omgekeerd verwacht worden, al blijft het een verplichting voor het kind om de ouders lief te hebben.

2.2.3. Liefde en gehoorzaamheid

Het doel waartoe God ons Zijn Wet heeft gegeven, is gehoorzaamheid aan God onze Schepper. God verbindt Zijn zegen ook in uitwendige zin aan het onderhouden van Zijn geboden. God eist van ons allen in gehoorzaamheid te buigen onder Zijn Woord en Wet en ons te onderwerpen aan Zijn leiding. Wie hieraan niet gehoorzaamt, stelt zich schuldig. Op de vraag van de Heidelbergse Catechismus: **'Wat wil God in het 5^e gebod?'** luidt het antwoord: **'Dat ik mijn vader en moeder, en allen die over mij gesteld zijn, alle eer, liefde en trouw bewijze en mij hunner goede leer en straf met behoorlijke gehoorzaamheid onderwerpe, en ook met hun zwakheid en gebreken geduld hebbe, aangezien het Gode belijft ons door hun hand te regeren.'**³⁰ Eren gaat altijd dieper dan alleen gehoorzamen. Een kind kan ook alleen gehoorzamen uit (slaafse) vrees. Daarom wordt in het antwoord ook liefde genoemd. Waar de liefde ontbreekt, is er geen goede voedingsbodem voor opvoedkundig handelen.

2.2.4. Liefde en gezag

God heeft Zelf gezag aan de ouders gegeven om kinderen op te voeden. Gezag is er ten nutte van het kind. Opvoeders hebben tot taak, kinderen op te voeden in de vreze des Heeren. Dit betekent dat ze de kinderen moeten stellen onder Gods Wet, onder het gezag van Gods Woord. Opvoeders mogen dan ook niet toestaan dat het gezag wordt ondermijnd. Een kind mag niet tegenspreken of brutaal zijn. Wanneer gezag zo mag worden uitgeoefend en gepaard gaat met liefde, dan is er een rechte gezagsrelatie. Het kind ervaart hierdoor veiligheid, weet waar het aan toe is en waar de grenzen liggen. **'Kinderen houden niet veel van hun ouders, omdat ze zo lekker veel mogen. Kinderen houden veel van ouders die hun het gevoel geven de moeite waard te zijn.'**³¹ Een rechte gezagsverhouding biedt ook ruimte voor het openlijk naar elkaar erkennen van fouten en tekortkomingen. God schonk de gezagsverhoudingen, opdat deze wereld bewaard zou blijven voor ongebondenheid en wanorde.³² En de Heere vraagt van ons dat wij die verhoudingen eerbiedigen.

³⁰ Kersten, G.H., Saambinder 13 januari 1938 e.v. Verslag lezing onderwijsvereniging, 29 december 1937.

³¹ Toes, R., *Verweesde generaties. Pleidooi voor terugkeer van het gezag*, Apeldoorn 2012.

³² Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 36.

³³ Karels, K., *Aanleren van gewenst gedrag: Conditionering, zelfverwerkelijking of gewetensvorming?* Lezing bezinningsdag ds. G.H. Kerstencentrum, december 2011.

³⁴ Spreuken 3:12.

³⁵ Zie hiervoor ook kanttkening 20 bij Spreuken 9:7.

³⁶ Koelman, J., *De plichten der ouders*, Houten 1984.

2.2.5. Liefde en tucht

'Het woord tucht komt van trekken. We mogen bij het woord tucht denken aan trekken met een touw of een lijn (bijv. vissers die een net of een anker trekken of als in de landbouw een ploeg of eg getrokken wordt). Dit trekken duidt dus altijd op een relatie. Er is een verbinding tussen degene die trekt en degene die getrokken wordt. De trekkende beweging geeft ook uitdrukking aan de gezagsrelatie; trekken en getrokken worden. Wanneer wij trekken is er ook sprake van een richting, een doel. Waartuchtigen - waartrekken we onze kinderen naartoe?'

'De tucht in de christelijke opvoeding is te vergelijken met een dubbele keten die behoort te beginnen met liefde. De liefde uit zich in het geven van een wet, een norm, regels. Bij de christelijke opvoeding is straffen en bemoedigen een deel van het liefdevol tuchtigen tot gehoorzaamheid.'³³ In dit verband is het ook van belang om op te merken wat Gods Woord zegt: **'Want de HEERE kastijdt dengene dien Hij liefheeft, ja, gelijk een vader den zoon in denwelken hij een welbehagen heeft.'**³⁴ Ook dit is een aspect van de tucht dat niet verwaarloosd mag worden, mits dit is ingegeven door de liefde tot het kind.³⁵ Ds. Koelman schrijft hiervan: **'Laat in uw straf altijd de teerheid van uw liefde blijken en ook wat een tegenzin u hebt om hen te straffen (...) U moet hen ervan overtuigen, dat u het voor hun bestwil doet en niet om uw emoties te ontladen (...); integendeel het is, omdat u de zonden niet in hen mag verdragen.'**³⁶

‘Liefde dient de basis
voor ons opvoedkundig
handelen te zijn’

2.2.6. Liefde en kwetsbaarheid

Veel mensen hebben niet het vermogen om kwetsbaar te durven zijn. Er wordt in onze maatschappij veel van ons gevraagd, en velen proberen krampachtig aan die verwachtingen te voldoen. Angst om afgerekend te worden op onze zwakheden leidt er toe dat onze twijfels en kleinheid zoveel mogelijk worden verstopt achter een masker. Waar echter onderlinge liefde mag zijn, is ook ruimte voor openheid en kwetsbaarheid. We mogen eerlijk onze zwakheden met anderen delen. Deze houding mag er zijn naar zowel collega's als naar ouders en op zijn tijd ook naar de kinderen.

Het is een voorrecht als er zulke onderlinge verhoudingen mogen zijn zoals we lezen: ***'maar door ootmoedigheid achte de één den ander uitnemender dan zichzelf.'***³⁷

2.2.7. Aandacht en respect

Als opvoeders moeten we weten wie onze kinderen en leerlingen zijn door oprechte belangstelling voor hen te hebben. ***'Verzet van de kant van de leerlingen wordt daar gevonden, waar veel geëist en weinig gegeven wordt door de onderwijzer.'***³⁸

Elk mens hebben we met een open houding tegemoet te treden. Persoon en zaak moeten we zoveel mogelijk scheiden. Eerlijkheid en trouw zijn hierbij belangrijke waarden. In de onderlinge omgang betoon je respect door naar elkaar te luisteren, door te vragen naar iemands motieven en zo het gesprek met de ander aangaan. Goed luisteren uit oprechte aandacht maakt dat de ander zich gewaardeerd weet. Culturele verschillen en verschillen in maatschappelijke posities hoeven zo'n gesprek niet in de weg staan.

Het tonen van respect voor de naaste, ook voor de andersdenkende, is een plicht. Hoe belangrijk is dan in de eerste plaats te weten dat we allen naar Gods beeld zijn geschapen en allen even diep gevallen zijn. Als dit het heil van de ziel betreft, hoe behandel ik dan andersdenkenden pas echt met respect? Door hen in alle liefde te wijzen op hetgeen geschreven staat: ***'want er is ook onder de hemel geen andere naam, die onder de mensen gegeven is, door welken wij moeten zalig worden.'***³⁹ Dat laat geen enkele ruimte over voor zaligheid en ware vrede via een andere weg, een andere opvatting of een ander geloof.

‘Geen andere
naam gegeven’

³⁷ Filippienzen 2:3.

³⁸ Florijn, B., *Opstellen over de christelijke opvoeding*, Staphorst 1996, dl. 6, p. 207.

³⁹ Handelingen 4:12.

2.2.8. Dienstbaarheid

Tegenover de individualisering staat het begrip gemeenschapsbeleving. Binnen de gemeenschap moet de gerichtheid op de ander tot uitdrukking komen als dienstbaarheid. We zijn op aarde tot heil van onze naaste. Het opvoeden tot dienstbaarheid zijn we onder invloed van de tijdgeest en de moderne onderwijsvormen helaas in het christelijk onderwijs meer en meer kwijtgeraakt. Er dient in ons onderwijs weer aandacht geschonken te worden aan dat aspect van dienstbaarheid. Dienstbaarheid mag niet los staan van het aspect van godzaligheid.⁴⁰ Rechte dienstbaarheid ligt in het dienen van de Heere; het eigen ik moet dan wijken.

2.3. Vragen

1. ***Wat kunnen de mogelijke oorzaken zijn van de ontwrichting van veel gezinnen in onze maatschappij?***
2. ***Wat wordt bedoeld met: 'ouders moeten een onvoorwaardelijkheid betonen in hun liefde tot het kind en die niet omgekeerd verwachten'?***
3. ***Op welke wijze stellen we binnen het gezin de seksuele diversiteit in de samenleving aan de orde?***
4. ***Waarom wordt het gezin vaak 'de hoeksteen van de samenleving' genoemd?***
5. ***Hoe verhouden de begrippen 'rechten' en 'plichten' zich tot elkaar?***

2.4. Stellingen

Bespreek of jij / u het met de onderstaande stellingen wel of niet eens kunt zijn.

1. ***Bij seksuele opvoeding is het noodzakelijk liefde te onderscheiden in agapè, filia en eros.***
2. ***Liefde gaat aan gehoorzaamheid vooraf.***
3. ***Huisgodsdienst zal eerder de onderlinge liefdeband in het gezin versterken, dan de weerstand tegen de godsdienst vergroten.***
4. ***Wij behoren onze naasten in alles te respecteren.***
5. ***Het is een van mijn belangrijkste plichten om voor mijn rechten op te komen.***
6. ***Het prestatiegerichte denken binnen het onderwijs staat haaks op het opvoeden tot dienstbaarheid.***

‘Neem nu uw zoon, uw enige, dien gij liefhebt’

3. Afhankelijkheid

3.1. Uitgangspunten

Voor de val was er een volmaakte harmonie tussen de mens en zijn Schepper. Adam en Eva leefden in afhankelijkheid van de HEERE. Omdat we onafhankelijk van God wilden leven en als God wilden zijn, zijn we van Hem afgefallen.

Als gevolg van de zondeval kunnen en willen wij niet meer afhankelijk zijn van onze Schepper. Evenwel mogen en moeten wij door algemene genade onze afhankelijkheid van onze Schepper beseffen en belijden.

Door wedergeboorte, geloof en bekering wordt de ware vreze en kennis van God in het hart van de uitverkoren zondaar gewerkt. Deze herstelling werkt in beginsel een beleefde afhankelijkheid van God. Als het in beoefening mag zijn, geldt het voor die ziel: **'Want uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen.'**⁴¹ **'En nu, wat verwacht ik, o Heere! Mijn hoop, die is op U.'**⁴² De ware afhankelijkheid is dus niets anders dan Gods werk.

De beleving van afhankelijkheid geldt voor Gods kinderen niet alleen voor

geestelijke, maar ook voor tijdelijke omstandigheden. Hier geldt: **'Wil ons met alle nooddruft des lichaams verzorgen, opdat wij daardoor erkennen dat Gij de enige Oorsprong alles goeds zijt, en dat noch onze zorg en arbeid, noch Uw gaven, zonder Uw zegen ons gedijen, en dat wij derhalve ons vertrouwen van alle schepselen aftrekken en op U alleen stellen.'**⁴³

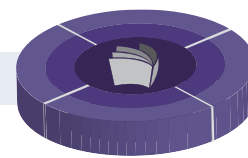
Vanuit die ware afhankelijkheid is er ook een waar gebed: **'dat wij onzen nood en ellendigheid recht en grondig kennen, opdat wij ons voor het aangezicht Zijner Majesteit verootmoedigen.'**⁴⁴

3.1.1 Samenleven in een godloze cultuur

Kennis van het verleden helpt het heden te begrijpen. Waar een onafhankelijk leven zonder Bijbelse normen toe leidt in een samenleving, proberen we in deze paragraaf aan te geven. De leus van de Franse revolutie **'Geen God en geen meester'** trok haar diepe sporen. Als de Bijbelse normen en waarden niet meer de basis zijn voor een maatschappij, dan moet men op zoek naar een ander gemeenschappelijk waardenstelsel. Dat is een onmogelijke opgave, omdat een democratische samenleving behoefte heeft aan een door allen gedeeld geloof om geen prooi te worden van de wisselende krachten van een meerderheid. Alexis de Tocqueville, een bekend politiek filosoof uit de 19^e eeuw, schreef in 1835 dat christelijke religie een voorwaarde is voor een goed functionerende democratische samenleving.⁴⁵ Onze maatschappij had nog lange tijd dit door velen gedeelde christelijke geloof als gemeenschappelijke basis. De erfenis van de Reformatie, samengevat in het Sola Scriptura, Sola Fide en Sola Gratia: alleen de Schrift, alleen het geloof en alleen genade, heeft voor de moderne mens steeds meer haar kracht verloren.⁴⁶

Zonder Bijbelse waarden en normen wil de moderne mens bouwen aan een maakbare samenleving, waarin geen andere kracht van belang wordt geacht dan die van zichzelf. Omdat dit denken geen hogere macht boven zich accepteert, moet alles worden gelijkgesteld. Dit denken heeft verstrekkende gevolgen. Het gelijkheidsdenken is als het ware de 'nieuwe religie' in ons land geworden. De macht van de meerderheid beslist, zonder dat besluiten gegrond zijn op dieper liggende normen en waarden. Onafhankelijk te willen zijn, heeft zo geleid tot een anti-christelijke wetgeving op het gebied van euthanasie en

Afhankelijkheid

'Uitsluiten van het christelijk beginsel, moet noodzakelijk tot gewetensdrang leiden'

⁴¹ Romeinen 11:36

⁴² Psalm 39:8.

⁴³ HC zondag 50.

⁴⁴ HC zondag 45.

⁴⁵ Tocqueville, A., *Over de democratie in Amerika*, Rotterdam 2011, p. 311 e.v.

⁴⁶ Deursen van, A. Th., *Met de erfenis van de reformatie in een godloze cultuur*, lezing op predikanten-contio van de Gereformeerde Bond, Doorn 1996.

abortus, tot een afschaffing van het vloekverbod en tot een ontwijding van de zondag. Dit denken heeft geleid tot het negeren van de Bijbelse scheppingsorde voor wat betreft het huwelijk tussen man en vrouw.

Groen van Prinsterer waarschuwde in de 19^e eeuw al dat het **'uitsluiten van het christelijk beginsel noodwendig tot gewetensdrang en vervolging van gelovige christenen leidt.'**⁴⁷

De onafhankelijkheid die de moderne mens nastreeft leidt tot een godloze cultuur, waarin aards geluk het levensdoel is en waar het dienstbaar willen en kunnen zijn aan de ander gemist wordt. Onafhankelijk menen te zijn leidt tot een grenzeloze zelfingenomenheid, egoïsme en individualisme.⁴⁸ Dit gedrag kan worden vergeleken met een schip zonder ankergrond, voortgestuwd op een tomeloze en rusteloze zee.

Een ontkerstende cultuur keert niet naar het natuurlijke terug, maar gaat zich uitleven in het onnatuurlijke en het tegennatuurlijke!⁴⁹

⁴⁷ Deursen van, A. Th., Aangehaald in toespraak herdenkingsbijeenkomst geboortjaar Groen van Prinsterer, Den Haag 30 mei 2001.

⁴⁸ Spangenberg, F., & Lampert, M., *De grenzeloze generatie en de eeuwige jeugd van hun opvoeders*. Theodore Dalrymple in voorwoord, Amsterdam 2009.

⁴⁹ Lewis, C., S., *Afschaffing van de mens*, Kampen 2011.

3.2. Betekenis voor gezin en school

3.2.1. Afhankelijkheid ten opzichte van de ander

De mens (het kind) kan niet op zichzelf worden beschouwd, maar moet altijd in relatie met de ander worden gezien. De mens heeft als sociaal schepsel anderen nodig. **'Het is niet goed dat de mens alleen zij'**, is het woord van onze Schepper. Dit stempelt het leven van de mens. Zonder opvoeding door ouders of anderen, komt het kind niet tot volwassenheid. Het kind is voor het natuurlijke leven afhankelijk van de ouders of verzorgers. In de schoolsituatie is er afhankelijkheid van de leerkracht. Een goede relatie met het kind is dan van wezenlijk belang. De vorming van kinderen vindt zowel thuis, op school als daarbuiten plaats. Talloze leersituaties sluiten voortdurend opvoedkundige momenten in. Hier vindt telkens de pedagogische ontmoeting plaats die voor het kind uiterst waardevol is. Als het goed is, worden thuis en op school dezelfde Bijbelse normen verwoord en voorgeleefd.⁵⁰ Ook is de relatie met andere kinderen van belang. Alle sociale contacten en ervaringen zijn van invloed op de persoonlijkheid en het geweten van het kind.

3.2.2. Van afhankelijkheid naar zelfstandigheid

Kinderen worden opgevoed tot zelfstandigheid. Dat betekent dat het zelfstandig beslissingen kan nemen. Kinderen leiden tot zelfstandigheid, vormt dus tevens de basis voor het kunnen dragen van verantwoordelijkheid. Het zelfstandig kunnen werken van kinderen versterkt het gevoel dat ze de taak ook daadwerkelijk aankunnen. Voor de persoonlijkheids-ontwikkeling kan dit een positieve uitwerking hebben.

Naarmate kinderen zich verder ontwikkelen, zullen ze steeds meer op eigen benen komen te staan en zelfstandig zijn. Deze zelfstandigheid mag echter niet leiden tot een volstrekte vrijheid en autonomie. Het blijft een zelfstandigheid in gebondenheid, omdat bij het nemen van beslissingen, de Bijbelse normen altijd leidend zijn.⁵¹

⁵⁰ Golverdingen, M., *Inspirend onderwijs, de pedagogische opdracht van de school*, Heerenveen 2003.

⁵¹ Nederlandse Geloofsbelijdenis, Art. 36.

⁵² Vermeer, J., *Verklaring Heidelbergse Catechismus*, zondag 45 (eerste deel), Houten 1990, p. 609.

⁵³ 1 Koningen 21:21-29.

⁵⁴ Jona 3:10.

⁵⁵ Richteren 3:9.

3.2.3. Afhankelijkheid en het gebed

Als ouders en leerkrachten worden we dagelijks geroepen om voor te gaan in gebed. De Heidelbergse Catechismus noemt in antwoord 116 het gebed **'het voornaamste stuk der dankbaarheid'**. Wanneer het geloof in beoefening mag zijn, blijkt in het ware gebed de kinderlijke afhankelijkheid van Gods kinderen. Het ware gebed is een geloofswerkzaamheid. Het gebed is ook voor een onbekeerde zeer nodig.

'Ja, hij is er toe verplicht uit kracht van de eis van God in het eerste en tweede gebod van de Wet, om God alleen en met zijn ganse hart, ja, in geest en waarheid aan te roepen. God is het toch alleen, Die hem kan helpen en redden. Maar dit is wel het grootste deel van zijn ongeluk, dat hij niet kan bidden. En nog minder kan hij recht bidden.'⁵²

Tegelijk is het gebed een voorrecht, zelfs voor onbekeerden. Voorbeelden van deze gebeds-verhoringen zijn in de Bijbel bijvoorbeeld bij Achab,⁵³ Ninevé⁵⁴ en de genezingen in het Nieuwe Testament. Als het volk Israël tot de Heere riep in hun nood, gaf de Heere vaak uitkomst.⁵⁵

Ook is het gebed een getuigenis voor onze naaste. Met ons bidden geven we er blijk van dat we beseffen dat de Heere de enige ware God is. Bovendien verplicht Gods heiligheid ons tot eerbied.

'Het ware gebed is een geloofswerkzaamheid'

3.3. Vragen

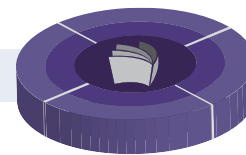
1. *Welke gebeurtenissen zijn in het verleden van invloed geweest op het verval van onze samenleving?*
2. *Hoe hoort onze grondhouding te zijn als onze kinderen een eigen weg gaan?*
3. *Waarom mag niemand het gebed nalaten?*

3.4. Stellingen

Bespreek of jij / u het met de onderstaande stellingen wel of niet eens kunt zijn.

1. ***Dat de Franse revolutie, met haar leus 'Geen God en geen meester', geleid heeft tot het verval van onze samenleving kan niet bewezen worden. Het is een christelijke visie.***
2. ***Opvoeden tot zelfstandigheid. De grens tussen zelfstandigheid en autonomie kan niet duidelijk aangegeven worden.***

4. Verantwoordelijkheid

Verantwoordelijkheid

4.1. Uitgangspunten

Naar de norm van Gods Woord is de betekenis van de kernwaarde 'verantwoordelijkheid': de vastgestelde mate van verplichting en aansprakelijkheid jegens God, jegens Zijn schepping in het algemeen en de naaste in het bijzonder. De aansprakelijkheid wijst ons op het afleggen van rekenschap aan onze Schepper, maar ook aan onze naaste. Naast ieders persoonlijke verantwoordelijkheid hebben gezin, kerk en school ook een verantwoordelijkheid voor hun opdracht.

We verwijzen in verband met deze kernwaarde naar wat ds. Arnoldus Rotterdam schreef over het onderscheid tussen natuurlijk, burgerlijk en uitwendig godsdienstig goed enerzijds en een geestelijk goed anderzijds.⁵⁶ We hebben voor alle terreinen van het leven onze verantwoordelijkheid.

4.1.1. Het natuurlijk goed

Voorzichtig en matig leven is hierin vereist. Onder het natuurlijk goed valt het eten, drinken, gaan, staan, slapen, spreken, spelen en werken enz. Ons tijdelijk leven moet dienstbaar zijn als voorbereiding op de eeuwigheid. Dit is een verantwoordelijkheid voor onszelf.

4.1.2. Het burgerlijk goed

Onder een burgerlijk goed wordt beleefdheid, vriendelijkheid, behulpzaamheid, oprechtheid en rechtvaardigheid in de levenswandel, vergevingsgezindheid en zelfverloochening bedoeld. De inhoud van onze verantwoordelijkheid is een goede omgang met onze naaste, zorgen voor een goede kwaliteit van ons werk en het ontwikkelen van onze bekwaamheden. In de gelijkenis van de talenten⁵⁷ wordt ons duidelijk aangewezen, dat de mens talenten heeft gekregen, waarover hij de volle verantwoordelijkheid draagt. Hoewel in deze gelijkenis in de eerste plaats gewezen wordt op de geestelijke betekenis van de talenten, mag dit ook op de natuurlijke gaven worden toegepast. De kanttkening wijst ons bij Matth. 25 :15 op het onvermogen van de mens om de gaven Gods uit zichzelf recht te gebruiken, maar dat al onze bekwaamheid uit God is.⁵⁸ Dit ziet weer op de afhankelijkheid die we hebben van God onze Schepper.

⁵⁶ Rotterdam, A., *Sions roem en sterkte*, Rotterdam 1934, art. 14 pagina 231.

⁵⁷ Mattheus 25: 14-30.

⁵⁸ Kanttekening 9 bij Mattheus 25:15.

4.1.3. Het uitwendig godsdienstig goed

De natuurlijke mens kan meer doen dan hij doorgaans doet. We kunnen met ons natuurlijk verstand goede keuzes maken, zoals Gods Woord horen en lezen, zonden vermijden, met ons verstand bidden enz. De mens bezit de mogelijkheid om zijn tijd nuttig te besteden door het onderzoek van Gods Woord en goede boeken die daarop gegrond zijn. In het doen van al deze plichten ligt van de kant van de mens geen mogelijkheid om terug te keren tot God. Die weg is voor eeuwig afgesloten, wat is afgebeeld door de engel die de weg naar de boom des levens bewaakte. We blijven echter verantwoordelijk, omdat we eens het vermogen hebben gehad om God te dienen. God eist rechtvaardig Zijn beeld terug.⁵⁹ Maar de Heere gebiedt ons de middelen te gebruiken, omdat Hij langs deze weg werken wil. Hij kan en wil er Zijn zegen aan verbinden. Daarom wordt elk mens aangespoord om de middelen te gebruiken.

‘Het gebruik van de middelen geboden’

4.1.4. Het geestelijk goed

De grondslag van de zaligheid ligt niet in ons doen of laten, maar in het eeuwig verkiezend welbehagen des HEEREN! Hij heeft voor een weg gezorgd door het zenden van Zijn Zoon, de Heere Jezus Christus, waardoor verloren, maar verkoren zondaren in Zijn gunst en gemeenschap hersteld worden.⁶⁰ Dat is tot troost van en een wonder

voor Gods kinderen. De goede werken vloeien hieruit voort. Zij hebben de roeping en dragen de verantwoordelijkheid om het licht der wereld te zijn: **‘Gij zijt het licht der wereld. (...) Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken.’**⁶¹

Elk mens heeft ten opzichte van zijn eeuwige staat een grote verantwoordelijkheid.

‘Niemand mag onbekeerd blijven. Al is het Gods werkeen menste bekeren, wij blijven onder al Gods bemoeienissen onbekeerd door de verharding van ons hart; door eigen schuld.’⁶²

⁵⁹ HC vr. 9.

⁶⁰ Johannes 3 : 16.

⁶¹ Mattheus 5:14,16.

⁶² Kersten, G.H., *In het voetspoor der vaders*, Utrecht 1985, p. 98.

*‘Ieder kind roept in stilte om
anders gelezen te worden’*

4.2. Betekenis voor gezin en school

4.2.1. Verantwoordelijkheid voor de opvoeding

Het is belangrijk om er aan vast te houden dat de eerste verantwoordelijkheid voor de opvoeding bij de ouders ligt. Het zijn de ouders die bij de Doop hebben beloofd dat zij hun kinderen zullen onderwijzen in de **'voorzeide leer, en te doen onderwijzen.'** ***'Leer den jongen de eerste beginselen naar den eis zijns wegs; als hij ook oud zal geworden zijn, zal hij daarvan niet afwijken.'***⁶³ We moeten er voor waken dat de primaire opvoedingstaak niet naar de school wordt geschoven. De school heeft in de opvoeding een aanvullende taak. Beter is het om de ouders te steunen in hun moeilijke taak van opvoeden.

Het besef dat we als opvoeders verantwoordelijk zijn, is in de opvoeding onmisbaar. B. Florijn schreef hierover: **'Wat is de belangrijkste eigenschap van de opvoeder? Verschillende opvoedkundigen zeggen terecht: het besef van verantwoordelijkheid. Iemand die zich niet verantwoordelijk voelt voor de kinderen die hij opvoedt, is ongeschikt als opvoeder. En we hebben wat te verantwoorden! '(...) Als er enig verantwoordelijkheidsbesef is bij de opvoeder, dan draait alles om de spil der eeuwigheid.'**⁶⁴

Verantwoordelijkheid moet dus niet alleen gezien worden in het perspectief van dit leven, maar bovenal in het licht van de eeuwigheid, het leven na dit leven.

4.2.2. Verantwoordelijkheid en de uniciteit van het kind

Ieder kind is uniek. We hebben de kinderen nooit als een collectief te benaderen. **'Ieder kind roept in stilte om anders gelezen te worden. Dit kind, dat aan de zorg van ouders en leerkrachten is toevertrouwd, is altijd onherleidbaar, onherhaalbaar, onvervangbaar, déze ene!'**⁶⁵ Dit betekent dat elk kind er mag zijn, met zijn of haar gaven en talenten. Wij moeten het goede zoeken voor ieder kind, en alle mogelijkheden voor het individuele kind optimaal benutten.

Het uitgangspunt dat elk kind uniek is en onderscheiden gaven en talenten heeft, maakt ons verantwoordelijk om een brede ontwikkeling van kinderen te stimuleren. Een evenwicht in de stimulering tussen de sociaal-emotionele, de cognitieve, de motorische en expressieve ontwikkeling van kinderen is hierin van belang. De uniciteit van het kind leidt tot onderwijs op maat en gedifferentieerde instructie en verwerking in de lessen.

*'Van kind tot kind,
dit onderwijs ontvang'*

⁶³ Spreuken 22:6.

⁶⁴ Florijn, B., *Opstellen over de christelijke opvoeding*, Staphorst 1996, dl. 1, p. 21.

⁶⁵ Scholten, L.M.P., *Gelijk aderen op de rug van een hand*, Lezing KLS, Criterium 1980.

4.2.3. Verantwoordelijkheid van de kerk voor het onderwijs

De Dordtse Synode heeft tijdens haar zittingen uitspraken gedaan over het onderwijs.⁶⁶ In artikel 21 van de kerkorde staat: **‘De kerkenraden zullen toezien dat er goede schoolmeesters zijn die niet alleen de kinderen leren lezen, schrijven, spraken en vrije kunsten, maar ook dezelve in de godzaligheid en in de catechismus onderwijzen.’** Hier wordt dus de nadruk gelegd op de toezichthoudende taak van de kerk. Die uitwerking mag er onder ons nog steeds zijn. De school gaat uit van de kerkelijke gemeente en de kerkenraad houdt middels de kerkenraadsleden in het schoolbestuur toezicht op de identiteit van de school. Eenheid in opvatting over de grondslag van de Gereformeerde geloofsleer binnen de kerk, het gezin en de school is onmisbaar. Zowel binnen het gezin door huisgodsdiens, binnen de kerk door prediking en catechese, als binnen de school door godsdienstonderwijs, wordt getracht aan die eenheid gestalte te geven.

4.2.4. Verantwoordelijkheid als gezagsdragers

Rondom opvoeding en onderwijs zijn de ouders, leerkrachten, ambtsdragers en allen die over ons gesteld zijn de gezagsdragers. We moeten ons gezag naar de norm van Gods Woord laten zien. **‘Verwekt uw kinderen niet tot toorn, maar voedt hen op in de lering en vermaning des Heeren.’**⁶⁷ We behoren een voorbeeld te zijn voor kinderen en omgeving (o.a. andersdenkenden). We moeten waken voor hardheid, maar ook voor slapheid. Gezagsdragers horen een gepaste afstand te hebben tot hun leerlingen, en te waken voor een amicale omgang.

4.2.5. Verantwoordelijkheid van de leerkracht

In het onderwijs op onze school is de leerkracht onmisbaar en vervult hij of zij een centrale rol. De onderwijsgevende dient vakbekwaam te zijn om in de praktijk van alle dag gestalte te geven aan de identiteit en de kwaliteit van het onderwijs. De leerkracht behoort voor de kinderen een voorbeeldfiguur te zijn. De leerkracht is van fundamentele betekenis bij de godsdienstige en morele vorming van de leerlingen; hij of zij draagt waarden en normen over. Het onderwijskundig handelen van de leerkracht draagt dan ook een sterk pedagogisch karakter.

Zorgvuldigheid en eerbied in de overdracht van de Bijbelse boodschap is van cruciaal belang. Het is voor ouders, bestuur en personeel nodig om voortdurend de wacht te houden bij de identiteit van de school en te waken voor de altijd aanwezige dreiging van verwatering.

Als de inhoud van de leerstof het karakter van de door God in Zijn Woord geopenbaarde Waarheid draagt, maakt de leerkracht gebruik van het overdrachtsmodel. In dit model is de leerkracht kennisoverdrager. De leerkracht heeft op onze school dus geen begeleidende maar een leidende taak. Dit geldt met name voor de vakken godsdienstige vorming en vaderlandse geschiedenis, maar moet ook bij alle andere vakken tot zijn

recht komen. Daarnaast vinden we het overdrachtsmodel van belang om het kind een luisterhouding aan te leren. Luisteren is van belang om te leren gehoorzamen. We constateren dat kinderen door allerlei maatschappelijke

‘De leerkracht is het voorbeeld
voor de kinderen’

ontwikkelingen steeds meer moeite hebben om een langere tijd te kunnen luisteren. Vanuit godsdienstig en sociaal oogpunt hechten we veel waarde aan een goede luisterhouding.

Het hebben van parate kennis blijft van belang. Dit betreft met name de kennis op godsdienstig terrein. Daarnaast worden door de leerkracht waar mogelijk activerende didactische werkvormen toegepast. Onder leiding van de leerkracht worden de werkvormen zelfstandig werken, zelfstandig samenwerken en zelfstandig leren gebruikt.

‘Eenheid in opvatting
binnen kerk, gezin en
school is onmisbaar’

⁶⁶ Acta 17e zitting van de Dordtse Synode 1618-1619.

⁶⁷ Efeze 6:4.

4.2.6. Verantwoordelijkheid en vorming en toerusting van kinderen

Bij de vorming en toerusting van kinderen in gezin en school staat de noodzaak van wedergeboorte, geloof en bekering centraal.

Daarnaast blijft de verplichting om kwalitatief goed onderwijs te bieden vanzelfsprekend bestaan. Identiteit en kwaliteit sluiten elkaar niet uit, maar juist in! Bezwaar hebben we tegen de eenzijdige benadering van het onderwijs waarbij toetsscores het belangrijkste 'product' en excellentie het hoogste doel zijn. We streven naar een gezond evenwicht in de vorming en toerusting van onze leerlingen. Met de levensbeschouwelijke vorming als uitgangspunt, is ook de cognitieve, sociaal-emotionele, expressieve en motorische vorming van onze leerlingen van belang.

4.2.7. Verantwoordelijkheid en de omgang met de naaste

Bij de verantwoordelijkheid ten opzichte van onze naaste moeten we niet in de eerste plaats denken aan onze rechten, maar aan onze plichten. Als we uitgaan van onze rechten, krijg je egoïsme. Gaan we uit van deze plichten, dan zoeken we het goede voor elkaar. We horen ook voor onze naaste een voorbeeld te zijn.

'Want God, verbiedende den nijd, haat en toorn, gebiedt dat wij onze naasten liefhebben als onszelf, en jegens hem geduld, vrede, zachtmoedigheid, barmhertigheid en alle vriendelijkheid bewijzen, zijn schade, zoveel als ons mogelijk is, afkeren, en ook onzen vijanden goeddoen.'⁶⁸

'Dat ik mijns naasten nut, waar ik kan en mag, bevordere; met hem alzo handele, als ik wilde dat men met mij handelde; daarenboven ook, dat ik trouwelijk arbeide, opdat ik den nooddriftige helpen moge.'⁶⁹

⁶⁸ HC zondag 40.

⁶⁹ HC zondag 42.

4.2.8. Verantwoordelijkheid voor arbeid als rentmeesterschap

De drie doeleinden van arbeid zijn:⁷⁰

- De eer van God.
- Het heil van de naaste.
- De zorg voor het levensonderhoud.

Het accent van arbeid ligt niet op prestatie, maar op dienst. Het gaat dus om de gerichtheid en de wijze waarop arbeid wordt verricht. We dienen onze arbeid te stellen onder de heilzame norm van Gods geboden.⁷¹ De Goddelijke opdracht blijft: Bebouw en bewaar de aarde!⁷² Met als hoogste doel: de eer van God.

Al eerder stelden we dat ten diepste alleen de wedergeboren mens in beginsel de eer van God en het heil van zijn naaste op het oog kan hebben in het verrichten van zijn werk. De mens blijft echter een instrument in Gods hand. Gods regering gaat over het werk van alle mensen. Ons werk is door de zondeval onder een vloek komen te liggen. We moeten dagelijks ervaren dat ons werk met moeite, zorg en inspanning gepaard gaat. Het werk zelf is geen vloek, maar de vloek komt openbaar in de moeiten van ons werk als gevolg van de zondeval.

De Bijbel roept ons op tot werken. In veel Schriftplaatsen wordt luiheid veroordeeld.⁷³ We zijn rentmeester over al onze bezittingen en in heel onze handel en wandel. Eens zullen we hierover rekenschap moeten afleggen aan God. Omdat we worden geroepen om rentmeester te zijn, behoren we de grootste voorzichtigheid te betrachten bij het uitoefenen van onze taken. We behoren toegewijd te zijn aan de taak waartoe we geroepen worden. Dit betekent dat we hebben te staan naar het woekeren met onze talenten en de verbetering van de kwaliteit van ons werk.

4.3. Vragen

1. **Hoe kunt u binnen het gezin recht doen aan de verscheidenheid die er tussen kinderen is?**
2. **Wat zouden gezin en school kunnen doen om de band tussen beiden te bevorderen?**
3. **Wat vindt u belangrijker: een hoge toetsscore van uw kind of zijn of haar welbevinden?**

4.4. Stellingen

Bespreek of jij / u het met de onderstaande stellingen wel of niet eens kunt zijn.

1. **Onze verantwoordelijkheid ten opzichte van onze bekering heeft betrekking op het vermogen dat we hebben gehad, niet op een vermogen dat we nu zouden hebben.**
2. **Inmaatschappij, school en gezin worden te veel waarde gehecht aan de cognitieve (verstandelijke) ontwikkeling.**
3. **Schoolonderwijs moet in de eerste plaats gericht zijn op kennisoverdracht.**
4. **Om de kwaliteit van het onderwijs blijvend te verbeteren kunnen de eisen die aan professionalisering gesteld worden, niet hoog genoeg zijn.**

⁷⁰ Silfhout, W., *Arbeid als opdracht, Christelijk-ethische beschouwingen over arbeid en arbeidsverhoudingen*, Houten 1985.

⁷¹ Mattheus 6:33.

⁷² Genesis 3:23.

⁷³ Zie Spreuken 6:6 en 9.

‘Tot rentmeester gesteld’

5. Vreemdelingschap

5.1. Uitgangspunten

Een Bijbelse visie op cultuur en maatschappij wordt gekenmerkt door het leven op deze aarde te zien in eeuwigheidsperspectief. Calvijn en Nadere Reformatoren achtten de dingen van deze wereld niet onbelangrijk, maar wel ondergeschikt aan de dingen van het Koninkrijk Gods. Wereldmijding moet worden afgewezen. Cultuurdeelname is alleen geoorloofd in gehoorzaamheid aan Gods Woord en tot eer van God. Cultuuruitingen die strijdig zijn met de Bijbel, worden afgewezen.

*‘Wel in de wereld,
niet van de wereld*

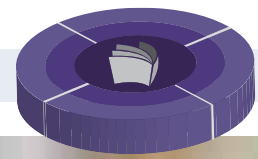
Tegen de gedachte dat we solidair moeten zijn met allerlei opvattingen in de wereld, houden wij staande dat het christelijk geloof exclusief is. (...) **want er is ook onder den hemel geen andere naam, die onder de mensen gegeven is, door welken we moeten zalig worden.**⁷⁴ Gods kinderen die een tere kinderlijke vreze mochten ontvangen, hebben kennis van het vreemdelingschap op aarde. Ze zijn pelgrims. **‘Ik ben een vreemdeling op de aarde, verberg Uw geboden voor mij niet.’**⁷⁵ Ze zijn op doorreis naar een beter Vaderland. Ze hebben beleden, dat zij gasten en vreemdelingen op de aarde waren.⁷⁶ Ze gebruiken deze aarde als niet-bezittende.⁷⁷ We behoren als een vogel te zijn, die zijn voedsel wel op de grond vindt, maar in de lucht in zijn element is. Vreemdelingschap kan nooit een doel op zich zijn. Het is de vrucht van het werk van Gods Geest, dat een Christen zich leert kennen als een gast en een vreemdeling. Dit vreemdelingschap houdt in het bijzonder ook in, dat men dus niet langer vreemdeling is van het werk van de Heere en van het eigen hart. Deze spiegel moeten we onszelf en de kinderen dagelijks voorhouden. Ons leven in eeuwigheidsperspectief geeft een andere gerichtheid dan het streven van de autonome mens, waarin zelfontplooiing de hoogste waarde is.

⁷⁴ Handelingen 4:12.

⁷⁵ Psalm 119:19.

⁷⁶ Hebreëen 11:13b.

⁷⁷ 1 Korinthe 7:30,31.

Vreemdelingschap

5.2. Betekenis voor gezin en school

5.2.1. Vreemdelingschap en christelijk burgerschap

In de samenleving speelt de overheid een belangrijke rol. Wij belijden dat de overheid geroepen is de samenleving te regeren overeenkomstig de Bijbel. Christelijk burgerschap kenmerkt zich door het besef dat het leven op deze aarde een tijdelijk karakter draagt en een voorbereidingstijd is voor de toekomstige eeuwigheid. Daarnaast kenmerkt christelijk burgerschap zich door het betoon van naastenliefde, dat gestalte krijgt in het dienstbaar zijn aan de medeburger en de samenleving. In Galaten 6:2 staat geschreven: ***‘Draagt elkanders lasten, en vervult alzo de Wet van Christus.’*** De kanttekening geeft hierbij aan: ***‘Dat is: helpt dragen om die te verdragen, beteren, en weg te nemen met christelijke bescheidenheid en medelijden.’***

Wanneer wij op onze school onze leerlingen proberen te vormen tot burgerschap, doen we dat vanuit de hier gegeven visie. We zijn van mening dat deze op Gods Woord gegronde vorming tot christelijk burgerschap de meest juiste voorbereiding is om als burger in onze multiculturele Nederlandse samenleving te kunnen functioneren. Kennisname van andere godsdiensten is in het kader van de vorming van burgerschap niet alleen van belang om het gedrag van onze medeburgers te kunnen begrijpen, maar ook van belang om de uniciteit van het christelijk geloof te beter te kunnen vaststellen. Het leerstofaanbod op onze school met betrekking tot christelijk burgerschap wordt, waar mogelijk, in historisch perspectief geplaatst.

Zij bevat de volgende inhoud, vaardigheden en houdingen:

- besef van vreemdelingschap en het betonen van naastenliefde.
- sociale vaardigheden om op basis van de Bijbelse normen en waarden als burger in een multiculturele samenleving te kunnen functioneren.
- kennis van de hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.
- kennis van de hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen.
- respectvolle omgang met mensen ongeacht de onderlinge verschillen en opvattingen.
- Bijbelse meningsvorming over de aspecten van een multiculturele samenleving.⁷⁸

⁷⁸ Zie ook Schoolplan Eben-Haëzerschool paragraaf over Burgerschap.

5.2.2. Vreemdelingschap en tijdsbesteding

De Bijbel leert ons dat de tijd kort is en daarom kostbaar. Jonathan Edwards noemde hiervoor de volgende redenen:

- **De tijd moet voor ons heel kostbaar zijn, omdat we geen zekerheid hebben over de duur ervan.**
- **De tijd is zeer kostbaar: eenmaal verloren, kan de tijd niet meer worden ingehaald.⁷⁹**

We worden opgeroepen onze tijd door te brengen in gehoorzaamheid aan Gods wil en in dienst van Zijn koninkrijk te besteden. Onze gehele tijdsbesteding hebben we te toetsen aan de Bijbel. Het leert ons dat we zeer zorgvuldig moeten omgaan met onze tijd. Daarom is een evenwichtige verdeling tussen werktijd en 'vrije' tijd van belang. We hebben de plicht om ijverig te zijn in ons beroep. Weliswaar behoren we matigheid te betrachten met betrekking tot de tijd die we in ons werk steken. Daarnaast is het ook niet hetzelfde hoe we onze 'vrije' tijd doorbrengen. Ook van onze 'vrije' tijd zal rekenschap geëist worden.

5.2.4. Vreemdelingschap en afzondering

Het afgezonderd zijn van de wereld door onze doop, brengt een grote verantwoordelijkheid met zich mee. We worden opgeroepen om de genademiddelen ernstig te gebruiken en de wereldse verleidingen te verzaken. Vreemdelingschap houdt afzondering in. We zijn wel in de wereld maar behoren niet van de wereld te zijn. In de brief aan Diognetus⁸⁰ wordt op treffende wijze het leven van de eerste christenen getekend. Deze brief is een verdediging van de christenen tegen de heidense overheid en de heidense cultuur. **'Want de christenen verschillen van de overige mensen, noch door hun woonplaats, noch door hun taal of zeden. Want nergens wonen ze in eigen steden noch gebruiken ze de een of andere afwijkende taal of leiden ze een bijzondere levenswijze. Hun leer is niet uitgevonden door hun verstand of vernuft van drukzoekende mensen en ze staan ook niet als anderen een menselijke opvatting voor. Maar terwijl ze wonen in Griekse of niet Griekse steden - al naar gelang een ieder werd toebedeeld - en zij de gewoonten van het land volgen in kleding en voedsel en in andere zaken van het dagelijkse leven, vertonen ze toch een wonderbaarlijke en algemeen erkende vreemde levenswijze. Zij wonen in hun eigen land maar als vreemdelingen. Ze delen in alles mee als burgers maar hebben alles te lijden als 'vreemdelingen'.**

Ze worden onteerd, maar die ontering strekt hun tot roem. Ze worden belast, maar ze worden gerechtvaardigd. Ze worden gesmaad en ze zegenen. Ze worden beledigd en ze bewijzen eer. Als ze goed doen, worden ze gestraft als boosdoeners. Als ze gestraft worden, verheugen ze zich alsof ze tot leven kwamen. Door de Joden worden ze bestreden als vreemdelingen, door de Grieken worden ze vervolgd. En die hen haten kunnen toch geen reden voor hun vijandschap opgeven.'

5.2.3. Vreemdelingschap en waakzaamheid

Er is waakzaamheid geboden. Een waken over leer en leven. Een tere vreze is nodig om te kunnen waken. Niemand wordt van de plicht ontslagen om zijn levenswandel in te richten overeenkomstig onze belijdenis.

⁷⁹ Edwards, J., *De tijd is kostbaar*, Houten 2006.

⁸⁰ Uit de tweede eeuw is er een brief bewaard van een onbekende auteur, die aan een zekere Diognetus over de christenen schrijft. Samenvattend stelt hij dat christenen voluit leven in deze wereld, maar dat zij niet tot deze wereld behoren.

5.2.5. Besluit

Deze christelijke levenshouding als norm voor ons burgerschap in vreemdelingschap zou ons moeten sieren. Zeker in het licht van de huidige tijdgeest, waarin individualisme, geldingsdrang, zelfingenomenheid en zelfontplooiing zo kenmerkend zijn, is dit getuigenis van grote spiegelenende waarde.

5.3. Vragen

1. ***Onze kinderen leven in twee werelden. Hoe kunnen we in dit opzicht onze kinderen hierin leiden en begeleiden?***
2. ***Waar ligt volgens u de grens in de confrontatie met andere culturen en godsdiensten?***
3. ***Op welke wijze heeft de huidige samenleving invloed op onze vrije tijdsbesteding?***

5.4. Stellingen

Bespreek of jij / u het met de onderstaande stellingen wel of niet eens kunt zijn.

1. ***Alleen door genade kunnen wij 'wel in de wereld, maar niet van de wereld zijn.'***
2. ***Ons leven behoort op de eeuwigheid gericht te zijn. We komen er alles in tekort om onze naaste hierop te wijzen.***
3. ***Onze houding ten opzichte van de wereld (afwending, toewending of confrontatie) is altijd afhankelijk van de omstandigheden.***
4. ***Krampachtig en wettisch beleefd vreemdelingschap vervreemdt en sterft. Authentiek en doorleefd vreemdelingschap wint in en werft.⁸¹***
5. ***Leer, leven en lijden zijn onafscheidelijk.***

‘Toen kwamen zij te Elim, en daar waren twaalf waterfonteinen en zeventig palmbomen; en zij legerden zich aldaar aan de wateren’

⁸¹ Deze stelling is geformuleerd door prof. dr. A. Baars tijdens een lezing op een bezinningsdag voor het personeel van het Hoornbeek College, 7 januari 2013.

Kerk

Gezin

School

Het wachtwoord der Hervormers: De HEERE onze gerechtigheid

*Eens was ik een vreemdeling voor God en mijn hart
Ik kende geen schuld en gevoelde geen smart.
Ik vroeg niet: 'Mijn ziele doorziet gij uw lot?'
Hoe zult gij rechtvaardig verschijnen voor God?*

*Al sprak daar een stem uit de Heilige Blaân
Van 't Lam, met de zonden der wereld belaân,
Ik zocht bij de kruispaal geen veilige wijk
'k Stond blind en van verre, in mijzelfen zo rijk.*

*Ik deed als Jeruzalems dochters weleer;
Ik weende om de pijn van mijn lijdende Heer,
Ik dacht er niet dat aan, dat ik zelf door mijn schuld
Zijn kroon had gevlochten, Zijn beker gevuld.*

*Maar toen mij Gods geest aan mijzelf had ontdekt,
Toen werd in mijn ziele de vreze gewekt,
Toen voelde ik wat eisen Gods heiligheid deed;
Daar werd al mijn deugd een wegwerpelijk kleed!*

*Toen vluchtte ik tot Jezus! Hij heeft mij gered;
Hij heeft mij verlost van het vonnis der Wet;
Mijn heil en mijn vrede en mijn leven werd Hij;
Ik boog me, en geloofde en, mijn God sprak mij vrij.*

*Nu ken ik die waarheid, zo diep als gewis
Dat Christus alleen mijn gerechtigheid is.
Nu tart ik de dood, nu verwin ik het graf,
Nu neemt mij geen satan de zegekroon af!*

*Nu reis ik getroost onder het 't heiligend kruis
Naar 't erfgoed daarboven, in 't Vaderlijk huis.
Mijn Jezus geleidt mij door de aardse woestijn,
'Gestorven voor mij' zal mijn zwanenlied zijn.*

R.M. M'Cheyne

